

A KIRÁLYOK GYÓGYÍTÓ HATALMA

RIGÓ BALÁZS

JOG.
történet

ELTE ÁJK
Jogtörténeti Kutatások

A SZERZŐ:

DR. RIGÓ BALÁZS

ADJUNKTUS

ELTE ÁJK RÓMAI JOGI ÉS
ÖSSZEHASONLÍTÓ JOGTÖRTÉNETI
TANSZÉK

RIGO.BALAZS@AJK.ELTE.HU

2025. augusztus 18.

Amióta királyok uralkodnak az ő, és csakis az ő kiváltságuk volt a kézzátétel útján való gyógyítás. Marc Bloch kitűnő és rendkívül alapos monográfiát szentelt az uralkodók gyógyító tevékenységének. Mivel ez a munka a királyok hatalmának kutatásában megszületése óta alapmű, az alábbiakban ennek nyomán tekintjük át ezt a témakört.¹

A királyok korántsem gyógyítottak bármilyen betegséget. Kizárólag a görvélykór vagy az angol terminológiában, *King's evil* gyógyítása tartozott a hatalmukba. A görvélykór, (*scrofula*) a TBC egyik fajtája, amely a nyaki nyirokmirigyeket támadja, és gennyes elváltozással valamint az erek elzáródásával jár. Viszonylag könnyű volt összekeverni az arcot támadó egyéb bőrbetegségekkel, gennyes sebekkel, bár ez a tévedés csak orvosi, mivel a korabeli emberek ezekről az egyéb betegségekről is azt hitték, hogy a görvélykórral állnak szemben. A királyi érintéssel azonban valóban lehetett némi ideiglenes javulást elérni,

mivel erős nyomásra az eldugult erekben a dugulás megszűnt, illetve a gennyes rész kifakadt, sőt a genny távozásával akár az elzáródás is megszűnhetett.²

Ugyanakkor az is igaz, hogy ez csak tüneti kezelés volt, mivel a tuberkulotikus betegségeknek nem egy fizikai probléma, az erek elzáródása az oka, hanem valamilyen fertőzés. Az erek elzáródása, az arc gennyesedése csak a betegség következménye, nem pedig oka, viszont az alattvalók számára a következmények eltűnése éppen elegendő volt arra, hogy a királyok csodatevő, gyógyító képességét és hatalmát lássák a kézzátételben. Így a királyok – vagy általánosabban fogalmazva a hatalom – azért folyományok a kézzátételrel való gyógyításhoz, mert az emberek betegségtől való szabadulási igénye ezt várta el tőlük.

A királyság intézménye a régi társadalmak embereinek valós szükségleteit elégítette ki. Nincs ez másképp a jelenkori társadalmakban sem, csak ma már más módszereket alkalmaznak ugyanazon szükségletek kielégítésére. A modern társadalmakkal ellentétben azonban a király hű népe szemében más, jóval több volt, mint magas rangú tisztségviselő, mert földöntúli dicsfényt lengte körül. Így a király iránt olyan hódolattal és mély hűséggel adóztak az alattvalók, amely nem pusztán az uralkodó tetteiből, hanem az uralkodó bizonyos transzcendens jellegéből fakadt.³

A királyok csodás és szentséges természetéről alkotott képet, amely az alattvalók számára lélektani tényként jelentkezett, számos rítus tükrözte. Sőt, ez a kép anélkül élte túl a történelem viharait, hogy elkorcsosult volna. Megőrizte azt a mélységes életerőt, és megtartotta azt az éltető érzelmi tartalmat, amely igazodott a folyton változó

politikai és főként vallási körülményekhez, illetve követelményekhez. A gyógyító rítus formája, a kézzátételrel való gyógyítás egyúttal a csodát tükröző királyi természetet jelentette⁴ Ebből a nép által igényelt szükséglet-kielégítésből valamint élet- és érzelmi erőből következően, a királyi csodatevő – ahogy tulajdonképpen a király bármely tette – a politikai hatalom és a szakrális királyság felfogásának az egyik kifejeződése volt, amely során lélektanilag a hiedelmek és az érzelmek keveredtek az alattvalókban. A görvélykórossal kapcsolatos csoda tagadhatatlanul olyan teljes lélektani rendszerrel rokonítható, amely a kialakulatlan, irracionális gondolkodásmód kifejeződése, ugyanakkor egyben kollektív mentális reprezentáció is.⁵

A korai germán királyságokban a királyokat isteneknek vagy az istenek leszármazottainak tartották, és e természetfölötti eredetükbe vetett hit biztosította az alattvalók hűségét. Mivel a primogenitúra még nem létezett, és szilárd öröklési rend sem igazán alakult ki, ez a természetfölötti eredetű hatalom, nem a király személyéhez, hanem a családjához tapadt. Az egyéni legitimitás eszméje a dinasztia-éval szemben háttérbe szorult, ráadásul a gyakori trónviszályok és trónbitorlások hosszú időszaka alatt az uralkodókat éppen szakrális természetűek, vagy legalábbis az ősi funkciójuk halvány emlékképe óvta meg. A kereszténység azonban kettős csapást mért az uralkodók ősi szakrális mivoltára: egyszerre szüntette meg a természetes támaszt, azaz a pogányságot, és az uralkodók isteni mivoltát. Bár a népvándorlás után a királyok politikai hatalomban megerősödött országalapítók, majd országuk (egyed)uralkodói lettek, de isteni mivoltára már nem formálhattak jogot. Így természetesen a népek életét irányító kozmikus

jelenségeket sem befolyásolták.⁶

Míg a kereszténység megszűntette az ősi szakralitást, a koronázás egyházi szentesítésével és a felkenés rítusával újból, személyében immáron keresztény szakralitással, míg autoritásában szakrális hatalommal ruházta fel az uralkodót. Az eljárás legitimálását a keresztény (állam/közigazgatás és kánoni) jogban a Biblia volt hivatott biztosítani a kora középkorban. A koronázás szertartása, a jelvények, legfőképpen a korona átadása, a szentelt olajjal való felkenés aktusa együttesen alkották a trónra lépés vallási szertartását, amely egyben az uralkodó felszentelését is jelentette.⁷ Mivel a középkorban minden olyan tárgynak, amely akárcsak érintőlegesen is kapcsolatba hozható volt a felszenteléssel, gyógyító erőt tulajdonítottak, illetve mivel az uralkodók szentségében is töretlenül hittek, az uralkodók kétszeresen is kiválasztottnak tűntek a gyógyítás feladatára. Egyrészt önmagában a szakrális hatalmuk révén, másrészt a

szakralitást hordozó szentelt olajjal való felkenés által.⁸

A királyok az örökérvényűnek tekintett csodatevő cselekedeteket követve gyógyítottak, amelyeket a szentek életrajzaiban rögzített hagyomány, így a mindenki számára ismert történetekből merítettek maguk a királyok is. A konkrét cselekmény az ősi gyógyítókhoz hasonlóan a betegek, ráadásul legtöbbször a beteg, fertőző testrészek megérintését jelentette. Ezzel az emberiség legrégebbi hiedelmeinek idejéből származó szokást újítottak meg: két testrészt érintkezésével, főleg, ha az egyik a kéz, az ember láthatatlan erőt ad át a másiknak. A kézzel való érintésnek ezt az ősi mozdulatát kapcsolták össze a keresztény vallásból ismert jellegzetes és szintén hagyományos aktussal, a betegre és a sebeikre történő keresztvetéssel. Így tulajdonképpen a szentek gyógyító tevékenységét a királyok példásan lemásolták, a rítust pedig szintén a keresztény szabályok alapján követték.⁹ Összefoglalva, a királyi hatalom szakrális jellegének elismerése és a szentekével azonos

gyógyító tevékenység felismerése, valójában képzetársítás volt, amelynek segítségével a királyok szakralitása a gyógyító erejük forrásává vált.¹⁰

További adalék a képzetársítás igazolására, hogy Angliában a szertartás

valóságos liturgiává vált, ahol a királyt, aki már-már szolgálattevő papként működött, a káplán segítette. Az angol gyakorlatban a királyi kéz érintésére nemcsak a betegek megjelölése, hanem sokkal inkább a betegek megáldása kifejezést alkalmazták, amely elnevezés meg is gyökeresedett. Az uralkodó kezének mozdulata így a szakrális hatalom általi oltalmazást jelentette, amely mozdulat azonban a betegségek előzésének mozdulatára is hasonlított. A kettőt könnyű volt összekeverni, ami meg is történt. Erre utalt az is, hogy az angoloknál a királyi gyógyító szertartás szükségszerűen tartalmazott az egyházi szóhasználatból származó kifejezést.¹¹

Mindazonáltal a középkori eljárás részletei sajnos nem ismertek, mivel a kézzel való érintés pontos lefolyása világosan csak a kora újkorban rajzolódott ki, amikor a királyi csodatételt az abszolút monarchiák már aprólékosan szabályozott ünnepélyes szertartás keretében folytatták.¹² A szakrális királyság ősi felfogásának fennmaradására a legszébb példa Bloch szerint, hogy a reneszánsz hajnalán a királyság a (szakrális) gyógyító hatalmat kisajátította, és ennek a dicsőségét az oltár és a kereszt előtt önmaga számára el- vagy inkább tulajdonképpen visszavette.¹³

Hivatkozások:

- ¹ Bloch, Marc: A gyógyító királyok. Budapest, 2005. Osiris. Az eredeti 1924-ben jelent meg.
- ² <https://hekint.org/2024/06/24/touching-for-the-kings-evil/>

³ Bloch 2005. 66. p. Klaniczay Gábor: Az uralkodók szentsége a középkorban. Magyar dinasztikus szentkultuszok és európai modellek. Budapest, 2000. Balassi Kiadó. 32–69. p.

⁴ Bloch 2005. 67. p.

⁵ Bloch 2005. 95–96. p.

⁶ Bloch 2005. 98–100. p. Vö. Bibó István: Az európai társadalom és politikai fejlődés. In: Uő: Az európai politikai fejlődés értelme – Bibó István munkái 9. Centenáriumi sorozat. Budapest, 2012. Argumentum. 78–110. p. Különösen 86–90. p., aki sokkal profánabb értelmezését adja a korai germán királyságok működésének.

⁷ Az uralkodó szentelt olajjal való felkenése a magyar királykoronázások történetében is jelentős szerepet játszott, ld. Beke-Martos Judit: Állami legitimációs eljárások és államfői jogkör 1867–1918 között, Budapest, 2012. Kossuth kiadó, 39–41. p.; A felkenésnek mind a mai napig van jelentősége, ld. Watanabe-O’Kelly, Helen: The Last Habsburg Coronation and What It Means to Be Anointed, in: Van Gelder, Klaas (szerk.): More than Mere Spectacle: Coronations and Inaugurations in the Habsburg Monarchy, 1700–1848, New York/Oxford, 2021. Berghahn Books, 303–312. p.

⁸ Bloch 2005. 103–112. p.

⁹ Bloch 2005. 121–122. p.

¹⁰ Bloch 2005. 98. p.

¹¹ Bloch 2005. 124. p.

¹² Bloch 2005. 121. p.

¹³ Bloch 2005. 187. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: IX. Lajos. Forrás: <https://www.bitesizedbritain.co.uk/scrofula-the-kings-evil111/> Letöltve: 2025. augusztus 15.
2. oldal: Klodvig 496. évi koronázását követően. Forrás: <https://www.ldm.hu/hu/blog/cehes-emlekek-a-laczko-dezso-muzeum-neprajzi-gyujtemenyeben> Letöltve: 2025. augusztus 15.